I. MINEA

# Iaşii în vremea Cantemireştilor

EXTRAS DIN „VIAŢA ROMÎNEASCĂ

IAŞI
„Viaţa Romînească" S. A.
Str. Alexandri 3

# Iaşii în vremea Cantemireştilor



I

Invălmăşeala politică, care dă atita varietate epocii, în care a domnit Constantin Cantemir şi apoi cei doi fii ai lui: Antioh şi Dumitraşcu, a pătruns mai totdeauna până la oraşul reşedinţei domneşti, care din vremea lui Petru Şchiopul era statornic Iaşii. Aici, de reşedinţa domnească se lovea în ultimul său val orice schimbare politică dela hotare: istoria capitalei moldoveneşti era istoria întregii Moldove.

Cu toate acestea, dar iarăşi tocmai din aceste motive, pe lingă descrierea lui Paul de Alep relaţiuni mai detaliate despre capitala moldovenească avem numai de către sfirşitul secolului XVII-lea, domniile cantemireşti fiind continuarea şi sfirşitul, nu începutul unei epoci unitare. Relaţiunile acestea sînt mai complecte, mai detaliate, decît ce ştim din alte părţi despre Iaşi, în afara de descrierea amintită mai sus.

Nici din descrierea călătorului rus din 1593 [1], nici din raportul francez din 1585 [2], după care Iaşii sînt un mare burg aşezat pe şes, fără ziduri, mărginit la sud cu un lac, mai adăogînd apoi că curtea domnului e frumoasă,—nu putem reconstrui nici în parte măcar Iaşii de odinioară.

Călătoria patriarhului Macarie a fost numai o întîmplare cu urmări fericite pentru istoriografia moldovenească şi nu are o explicare într'o anume situaţie politică. Trebuiau să vie vremuri, în care politica dela Iaşi să intereseze foarte de aproape

1 Arhiva din Iaşi, IX. 1898 pag. 117.
2 N. Iorga, Acte şi fragmente cu privire la Istoria Romînilor, I, Bucureşti, 1895. Pag. 37--8.

politica generală europeană. Astfel a fost timpul cînd liga sfîntă înjghebată nu numai de necesităţile imediate politice, ci mai ales prin credinţa în posibilitatea triumfului armatelor creştine, cum o avea papa Inocenţiu XI, sau timpul crepusculului politic otoman, cînd revine în sufletele creştine mai de aproape sau mai de departe interesate, încrederea că Turcii pot fi alungaţi deocamdată cel puţin din ţările dela nord de Dunăre caşi de pe litoralul nordic al Mării Negre. Ca totdeauna, aşa şi acum revanşa creştină s'a plănuit în legătură cu politica ţărilor romîneşti. S'a mai adaos şi împrejurarea că Moldova, dela începutul acestor planuri, a fost totdeauna în prima linie vizată ca colaboratoare şi adică fiindcă din liga sfîntă făcea parte regele polon Ioan Sobieski, caşi Petru cel Mare ţarul Rusiei. Şi unul şi altul erau mînaţi de interese mari politice în tabăra duşmanilor imperiului otoman. Sobieski avea să-şi refacă hotarele polone ciopîrţite de Turci, voia chiar mai mult, să cucerească Bugeacul şi să anexeze, cu toată gelozia nerăbdătoare a Austriacilor, principatele romîne, fireşte, în primul rînd Moldova în vechile-i hotare. Petru cel Mare va căuta să alunge pe Turci de pe ţărmul nordic al Mării Negre şi s'a gîndit nu fără speranţă şi la înglobarea în imperiul rus a principatelor romîne şi poate chiar a Ardealului. La graniţa Moldovei însă l-a adus în 1711 şi l-a făcut să dea pe teritoriul moldovenesc lupta, care avea să fie hotărîtoare, sburdălnicia politică a lui Carol XII, regele Suediei. Cărţile de informaţie politică, ziarele-reviste cu tiraj mare, ca Fama se ocupă de Moldova, dar ar trebui să avem poate mai multe relaţiuni despre Moldova şi deci şi despre Iaşi, considerînd că chestiunea moldovenească frămînta mult spiritele şi că la noi s'au deslegat evenimentele. Capitala Moldovei era antrepozitul general de aprovizionare al celei mai noi cuceriri turceşti în Polonia, al Cameniţei. Lupta în contra Turcilor pentru Cameniţa, pentru Ucraina, trebuia să facă înconjur prin Iaşi şi Bugeac. De aceia începînd din 1684 de atîtea ori vor trece armate polone prin „Bucovina" moldovenească, dincolo de valul lui Traian. Cea mai mare expediţie, dela care s'a aşteptat mai mult, fără ca însă să întreacă din punct de vedere politic cadrele unei simple plimbări războinice şi serie de jafuri ostăşeşti, a fost cea din 1686, cînd Sobieski a crezut că va putea rămîne stăpîn asupra Moldovei Jafurile erau făcute în suita unei vechi secete. Foametea, tovarăşa nedespărţită a secetei era aşa de acasă în Moldova de atunci. In domnia lui Dumitraşcu Cantacuzino, ne spune Nicolae Costin că foametea era aşa de mare, încît mirţa tîrgului cea de 16 ocă de grîu era 3 lei bătuţi, iar sacul de secară adică cam 2 mirţe şi jumătate se vindea cu 5–6 lei. Acelaşi cronicar povesteşte cum un ţigan a atras o fetiţă săracă într'o pivniţă pustie, a tăiat-o, fript-o a şi a mîncat-o. Oamenii mureau pe stradă de foame ca de ciumă.[1] In vremea

1 N. Costin, Letopiseţul Ţării Moldovei în M. Kogălniceanu, Cronicele Romîniei, II, Bucureşti, 1872, p. 34.

lui Constantin Cantemir ţara era foarte secătuită, iar Dimitrie Cantemir nu putu aduna alimentele şi furajele necesare armatei lui Petru cel Mare în 1711.

Secretarul lui Sobieski, care a însoţit pe regele său în campania moldovenească din 1686, ne spune că în Ţara Romînească şi Moldova nu plouase deloc de trei ani. Căldurile erau colosale: lacurile, mlaştinile, secaseră. In Bahlui, lîngă care e aşezată Capitala, se putea vedea apă numai în locurile cele mai adînci. Pămîntul în părţile mlăştinoase avea crăpături mai mari decît un om. 1

Un alt raport datat din Ştefăneşti pela 20 sau 21 August spune iarăşi că de 6 săptămîni căldurile erau mai insuportabile decît în Italia. 2 Cu toate acestea secretarul francez al regelui Ioan III ne spune că pămîntul moldovenesc e aşa de bun, gras şi roditor, încît iarba era înaltă de 2 picioare, dar din cauza secetei se putea aprinde la cel mai mic vînt. Acest Philippe Dupont ne-a lăsat o foarte interesantă descriere a Iaşilor văzuţi de el în ziua cînd Sobieski îşi făcu intrarea în capitala Moldovei, de unde se retrăsese nu mult înainte de aceasta, în grabă, domnul Constantin Cantemir cu familia, mobilele şi tot ce avea mai preţios.

Descrierea Iaşilor, cum o găsim în memoriile lui Dupont, este cu atît mai interesantă cu cît la o mică distanţă de timp înapoi, avem descrierea făcută de Corneliu Magni, 3 fost la Iaşi în vremea cînd Mohamed IV putea fi văzut eşind la vînat prin văile de lîngă capitala moldovenească şi cînd păduri de sălcii ascundeau trecătorului de departe mersul leneş al Bahluiului. Case urîte şi bordee sînt pe laturile ulicioarelor, prin care Magni intră în Iaşi. De oarece şi atunci hanurile erau pline, Magni va locui în căsuţa iesuiţilor poloni, a cărei ogradă era împrejmuită cu gard de nuele. Şi această casă o goliseră răsculaţii lui Durac şi Hincu. A fost ospătat cu mîncări frugale şi puţine, cu bere şi vin rece, dar acru. Magni se plimbă „pe stradele de căpetenie cu poduri de lemn din trunchiuri de copaci întinse, aşa încît unul e prins în celălalt". Palatul lui Duca este pentru Italian „o căsoaie alcătuită numai dintr'o curte mare şi urîtă, pătrată, cu ziduri de pămînt împrejur". In această locuinţă avea numai „o sală proastă, afumată, cu două odăi de asemenea întunecoase, prost rînduite".

Prin „una ruota all' uso di monache" treceai la Doamnă.

---

1 Mémoires pour servir à l'histoire de la vie et des actions Jean Sobieski III du nom roi de Pologne par Philippe Dupont, ed. Janicki in Muzeum Konstantego Swidzinskiego, vol VIII, Varşovia, 1885, p. 199.

2 Hurmuzaki, Documente, XVI, pag. 125 6.

3 Quanto di più curioso e vago ha potuto raccorre Cornelio Magni nel primo bienio da esso consumato ni viaggi e dimore per la Turchia, Parma 1678. Cf. N. Iorga, un călător italian în Turcia şi Moldova în timpul războiului cu Polonia, An. Acad. Rom., seria II, tom. XXXIII.

Tronul era un jeţ roş „alla veneziana". Trăsura domnească nu era nici aşa de bună ca o birjă italiană, iar pentru doamnele de onoare ale Doamnei Anastasia erau 12 harabale acoperite.

Să fie curtea domnească descrisă de Magni, curtea dela mănăstirea Cetăţuia ? Călătorul italian însă ne spune că biserica Trei Ierarhilor este vecină cu palatul principelui.[1] Peste 5 ani va trece pela curtea din Iaşi palatinul de Kulm, care va fi primit de domnul Antonie Vodă: trecînd prin două porţi ajunge la scările palatului unde îl aştepta domnul. Palatinul trece prin „două săli unde erau mese mari întinse", apoi „într'o odae unde era un divan vechiu acoperit cu un covor turcesc", apoi „o galerie sau balcon", însfîrşit într'o „odae frumoasă, zugrăvită întreagă după obiceiul olandez" în care e şi un divan. Aici i se serveşte dulceaţă, vutcă şi se oferă prînzul. Vodă avea o deosebită „odae de audienţă".[2]

Acelaşi italian specifică că în Iaşi sînt două mănăstiri foarte frumoase şi luxoase. Despre mănăstirea Golia ne spune că era din piatră patrată, avea o cupolă înaltă, cu două turnuri, stîlpi la pridvor şi observă că stilul clădirii este amestecat: adaptarea goticului la clima şi cultul nostru, iar pe de altă parte ornamentaţia de artă orientală. Cineva i-a spus că şi meşteri italieni, chiar din Roma, au lucrat la zidirea Goliei.

Despre mănăstirea Trei Ierarhi scrie că este „acoperită toată cu marmură avînd pe dînsa foi sculptate în lucru destul de mărunt şi frumos". In interiorul mănăstirii i s'au aratat lui Magni şi sipetele, care conţineau averea boerilor plecaţi şi a negustorilor, fiindcă le era frică de foc şi pradă.

In altă parte a lucrării sale Magni vorbeşte de Vaslui şi Bîrlad ca despre nişte sate „fără rînduială" aşa că nu trebue să ne mirăm de ponosirea curţii domneşti, cum o descrie acela care nu ţinea socoteală de împrejurările speciale ale trecutului nostru şi care nici n'a putut fi admis în intimitatea vieţii noastre mai înalte, cum va fi cazul cu secretarul regelui Ioan III.

Philippe Dupont a fost în Iaşi în suita regelui primit ca un liberator, care, satisfăcut în orgoliul său de vecin puternic asculta înţelegînd cîntecul său de biruinţă,—care era însă de umilinţă pentru Constantin Cantemir :

Constantine
Fugi bine,
Nici ai casă, nici ai masă
Nice dragă jupîneasă.

După Dupont „Iaşii, capitala Moldovei, este un oraş mare, dacă se poate numi oraş, fiindcă este deschis din toate părţile, fără porţi, fără şanţ şi fără ziduri. De altfel casele sînt bine

1 Cf. N. Iorga, op. cit., p. 19—20, 21 şi nota 3. Descrierea caselor domneşti dela Cetăţuia, cum o face Ruso în 1842 (*Columna lui Traian* 1870 No. 1) se apropie de descrierea lui Magni, care a fost la Cetăţuia în suita lui Mohamed IV în Iunie 1672 (Cf. şi *V. Drăghiceanu* în Bul. Com. Mon. ist. VI. 1913 pag. 118--9).

2 N. Iorga, op. cit., p. 20.

şi destul de solid zidite, străzile sînt largi şi sînt mai multe pieţe publice, unde se vînd unele coloniale şi ale căror prăvălii, înainte de ruina şi dezolarea acestei frumoase ţări, erau ocupate de negustori bogaţi şi unde se găsea tot ceiace poate furniza mai frumos Asia, care este foarte aproape. In acest oraş de tot deschis sînt douăsprezece sau patrusprezece castele închise cu ziduri înalte şi puternice, cu mai multe turnuri dărîmate. Acestea sînt mănăstiri de călugări greci din ordinul sf. Vasile şi în interiorul foarte mare al acestor ziduri sînt bisericile lor, care sînt foarte frumoase. Aici îşi au locuinţele lor călugării, care totdeauna sînt în număr mare. Locuitorii cei mai înstăriţi au de asemenea în incinta acestora mai multe camere şi cîteva magazii, unde îşi ţin ce au mai bun şi se retrag în vremea de trecere a Tătarilor, tot aşa caşi restul populaţiei. Toate aceste mănăstiri au cîteva piese de tun şi tot felul de arme pentru apărarea lor în astfel de vremuri. Biserica episcopală, cu casa episcopului şi a preoţilor săi, care de asemenea sînt călugări, sînt înconjurate de astfel de ziduri. Castelul (curtea domnească) este o grămadă de mai multe clădiri, care par foarte vechi. Este aşezat pe o colină închisă de o incintă de ziduri cu cîteva turnuri şi un şanţ. Ni se spune că erau aici destul de frumoase tunuri şi multe alte arme, însă noi n'am mai găsit nimic. Am fost foarte surprinşi cînd am văzut într'o clădire aşa de antică mai multe apartamente de o mare frumuseţe. Toate erau căptuşite cu lemn, zugrăvite şi aurite în mosaicuri, ceiace făcea un efect fermecător". [1]

In altă parte ne spune: „Acest oraş este situat lîngă un mare şes înconjurat în formă de semilună de o mare prerie, pe care o zăreşti cît vezi cu ochii la dreapta şi la stînga şi are un mic loc de lărgime şi prin mijloc curge rîuleţul Bahlui; de cealaltă parte a acestei prerii se vede un colnic deasemenea foarte întins în formă de semilună, tot plantat cu vii mult mai înalte decît cele din Franţa şi care produc un vin alb foarte bun. Pe întinderea vîrfului acestui colnic se văd opt sau zece mănăstiri de călugări basilieni, bine zidite, în stare a se apăra contra Tătarilor, care n'au niciodată arme de foc, care nu caută nicăiri, decît să jefuiască şi să facă robi".

Dupont ne dă cîteva ştiri şi despre Moldoveni. Ne spune că sînt chipeşi, buni soldaţi. Cavaleria uşoară poloneză este alcătuită mai mult din Romîni, care se disting în lupte. Romînii au o deosebită inteligenţă, cum au dovedit-o aceia care au învăţat prin ţări străine. Femeile sînt frumoase şi bine făcute, „au o graţie şi o drăgălăşie, care le este particulară".

Secretarul regal ne spune că Sobieski a interzis soldaţilor săi jaful şi violenţele. [2] El ne mai spune că Sobieski a fost

---

1 Mémoires, loc. cit., p. 200. Doi iezuiţi francezi, când erau primiţi în audienţă de Constantin Cantemir în 1690, urcau vre-o 30 trepte, ca să ajungă în sala cea mare a palatului, în care se adunau pentru sfat domnesc baronii ţării (Papiu Ilarianu, Tesauru III, Bucureşti, 1864 pag. 188).

2 Mémoires, l. c., p. 201. Memoriile acestea au fost utilizate şi de d. N. Iorga în Istoria Romînilor prin călători, II, Bucureşti, 1921, pag. 113 şi urm.

primit la Iaşi cu urale. Mitropolitul, fruntaşii populaţiei s'au prezentat şi l-au felicitat pentru succesele războinice. Regele polon găsi mănăstirile vizitate foarte frumoase, îi plăcu mult situaţia oraşului; privi desfătat vastul şes, apoi valea Bahluiului, dealul plantat cu vii şi mănăstirile de pe vîrful acestuia.

Alte rapoarte întregesc impresia făcută de capitală asupra Polonilor regelui Sobieski. Un raport datat 19 August 1686 din Ştefăneşti ne spune că regele polon a primit jurămîntul mitropolitului, care era Dosoftei, cum ştim, a caimacanului şi a 2000 cavalerişti moldoveni. In acelaşi raport găsim şi următoarele rînduri foarte interesante: „Oraşul Iaşi nu e închis de nici-un şanţ, nici zid, şi are cam şase mii case; are un castel de piatră, care este destul de bun şi 28 biserici sau mănăstiri foarte frumoase, de asemenea din piatră, în care se retrage tot poporul şi de care Turcii din consideraţii politice nu s'au atins niciodată; s'a lucrat spre a se pune castelul în stare de apărare şi a se închide în acelaşi fortificaţie trei din mănăstirile mari, care erau mai aproape şi se lăsă 3000 soldaţi garnizoană pentru a conserva acest loc,[1] unde se încearcă a se aduna alimente din toate părţile pentru subsistenţa armatei".[2] Un raport scris pe Siret la 27 Septembre adaugă, că armata polonă s'a odihnit la Iaşi, adică în preajma Iaşilor, pe şesul Ţuţorei trei zile. In Iaşi au rămas şi comisarii papei lăsaţi de rege, ca să cumpere alimente. Alimentele au fost depozitate într'una din marile mănăstiri, care trebuiau să intre în fortificaţia, care se adăoga curţii domneşti. Dar de către Moldoveni sau prin neglijenţa Polonilor s'a aprins mănăstirea şi s'au mistuit de foc şi proviziile adunate. De-aceia cînd la 17 Septemvre[3] plecă mai departe armata polonă tăbărîtă pe şesul dela Ţuţora, s'au retras şi trupele, care aveau să rămîe garnizoană polonă în Iaşi.[4]

Cronicarii noştri vorbesc însă de mari jafuri făcute de oastea polonă a lui Sobieski, confirmaţi şi prin documente domneşti.[5] Nicolae Costin scrie: „De atuncea au rămas ţara Moldovei la mare sărăcie şi pustietate din prada şi jacul Leşilor că mai n'au scăpat nime cu nimica".[6] Rapoartele politice recunosc în unanimitate jafurile mari făcute de oastea lui Sobieski. Dimitrie Cantemir afirmă că Sobieski a lăsat oraşul pradă soldaţilor săi, cînd a văzut că nu-l poate păstra în contra Turcilor, cu care revenea şi Constantin Cantemir. Sfintele vase dela biserici au fost luate. Regele însuşi a fost văzut punînd foc la două mănăstiri, care nu voiau să-şi dea comorile lor.

Regele Sobieski nu-şi pierduse speranţa de a mai reveni

1 Dupont, op. cit., pag. 203, ne spune că regele Sobieski a lăsat garnizoană în Iaşi 1500 infanterişti şi 800 cavalerişti.
2 Hurmuzaki, Documente, XVI, pag. 125–6.
3 Datele acestea sînt după stilul nou.
4 Hurmuzaki, Documente, XVI, pag. 134–5.
5 N. Iorga, Studii şi documente, XI, pag. 79.
6 Cronicele Romîniei, II, ed. Kogălniceanu, p. 36, 35.

în Iaşi. Dimitrie Cantemir colorează cît mai mult povestirea în negru ca un protest energic în contra încălcării suveranităţii Moldovei şi a drepturilor părintelui său. Iaşii la plecarea lui Sobieski au rămas fără odoarele sfinte şi obiectele de preţ ale mănăstirilor. Incendiul a fost mare şi a consumat tocmai centrul oraşului. Cine l-a pus? Polonii, care n'ar fi voit ca proviziile adunate să cadă în mîna Turcilor, care erau aşa de aproape; oamenii lui Cantemir, ca un protest în contra garnizoanei, ce avea de gînd regele să o lase în Iaşi? Oastea polonă nu se distingea prin cea mai mare disciplină.

Dupont scria că până la Iaşi oastea polonă a întîlnit pretutindenea pustiu, celace trebue înţeles că ţara era bejenită din şleahul oştii.

Care a fost mănăstirea incendiată, în care s'au consumat prin foc şi proviziile adunate? Nicolae Costin ne spune că Leşii „au dat foc de au ars şi Trei-Sfetitele, Mitropolia cea veche şi atunci, venind oştile şi trecînd pe lîngă Iaşi, au dat foc mănăstirei Goliei, de au ars". Acelaşi cronicar scrie: „spun să-l fi spînzurat craiul" pe cei ce au dat foc mănăstirilor.

Constantin Cantemir n'a terminat cu Leşii în 1686. Către sfîrşitul vieţii sale (April 1693) el fortifică Iaşii de bună samă pentru a preîntîmpina vre-o surpriză din partea Polonilor. 1

## II

Din vremea lui Antioh Constantin Vodă, cum şi-a zis fiul mai mare ca domn, avem oarecare ştiri despre Iaşi şi despre curtea domnească în legătură cu trecerea spre Turcia a solului polon Rafael Leszczynski, tatăl lui Stanislas, viitorul rege polon. Instrucţia soliei e datată din 24 August 1699 şi avea să ceară dela Turci în legătură cu pacea dela Karlowitz mutarea hotarelor polone dincolo de pădurea Bucovinei, dimpreună cu oraşele Cernăuţi şi Hotin precum şi evacuarea Tătarilor din Bugeac. Solul regelui polon va pleca în 1700 şi în Iaşi va fi primit de domnul Antioh Vodă. Ni s'a păstrat relaţiunea acestei solii. 2 Rafael a fost primit de domn. După intrarea în palatul domnesc „îndată în a doua cameră aştepta fratele hospodarului Dumitraşcu, şi-a primit pe sol dorind să-l vadă în persoană, căci auzise de numele lui cel mare. Trecîndu-se în a patra cameră pe un jilţ, s'a aşezat la dreapta solul şi la stînga hospodarul, iar fratele hospodarului lîngă sol şi împreună cu cei-

1 N. Iorga, Acte şi fragmente, I, pag. 96.

2 Dyarjusz drogi y Poselstwa Iasnie Wielmoznego Iego msci. Pana I Rafaela Hrabiego na Leznie Woiewody Leczyckiego... Pasta Wielkiego ad. I. K. msci y catey Rzeczypospolitey do Porty Otomanskiey a nalenczas do Musztafa Cesarza Tureckiego. 1700.

Ms. muzeului Czartoryski, nr. 523, p. 145 şi urm. (comunicat în scris de d. P. Panaitescu).

lalţi nobili au început discuţiune vie în jurul chestiunilor politice". S'a dat şi o masă în onoarea solului regal polon. La masă „în camera în care era gătită masa, erau două scaune mai înalte şi un al treilea pe partea stîngă.

„Pe cel dintăiu la dreapta s'a aşezat solul poftit fiind de hospodar, iar el însuşi s'a aşezat lîngă dînsul la stînga, al treilea scaun domnesc a fost dat fratelui... la stinga lingă fratele hospodarului rămînind loc liber ceva mai mult decît pentru o persoană, şedea un călugăr schismatic anume Cacavela [1] şi boerii moldoveni"... Solul polon făcu cadou fratelui domnesc o păreche de pistoale şi o puşcă foarte frumoasă lucrată la Paris. La plecare a fost însoţit de domn, de fratele domnesc şi de oşteni. Dumitraşcu—spune relaţiunea—arătă mare amabilitate şi prietinie solului, călărea cînd lîngă sol, cînd lîngă prietinii solului şi la despărţire îi făcu urările cele mai călduroase (effusa vota).

Altă relaţie a aceleiaşi solii [2] ne spune că la audienţa dată solului de domnul Antioh Vodă a luat parte şi „fratele hospodarului, un om erudit şi în latineşte şi politicos ca moravuri, caşi cum ar fi fost educat în Polonia". Tot aici ni se spune că la banchet „hospodarul a luat un pahar mare şi a băut în sănătatea regelui urîndu-i vitejia lui Alexandru cel Mare, norocul lui Iuliu Cezar". Domnul a rugat pe sol să-şi aducă muzica, care a plăcut mult fratelui mai tînăr, care se pricepea niţel la aceasta. La despărţire fratele domnului şi-a luat rămas bun de la sol în poloneşte.

## III

Multă înfrigurare, nerăbdare, speranţe şi îndoeli erau în Iaşii anului 1711. Dimitrie Cantemir, noul domn, mînat şi de opinia publică, care era pentru ruperea legăturilor cu Turcii, precum şi de studiile sale istorice, trecuse de partea ţarului Petru cel Mare. Pretutindenea se adunau alimente, furaje, se echipau soldaţi, iar din Iunie cîtva timp s'au plimbat pe străzile Iaşilor soldaţii colosului dela Nord, priviţi de unii cu nedumerire, de alţii cu toată credinţa în izbîndă. Ţara aproape în unanimitate dorise ieşirea din neutralitate. La Iaşi veni însuşi împăratul Rusiei, sara, în ziua de 24 Iunie. La un ceas din noapte sosi şi Ecaterina, ţăranca din Livonia, care va domni ca împărăteasă. Dumitraşcu nu era în Iaşi, cînd a sosit Ţarul; veni tocmai cînd acela eşea din feredeu. In curte la scări, Dumitraşcu îi sărută mîna, iar Petru îl sărută pe cap fiind „om scund". Ecaterina s'a sărutat şi ea cu doamna Casandra, fiică a lui Şerban Cantacuzino.

1 Pentru Cacavella vezi mai nou Byzantinisch Neugrechische Jahrbücher III, 1922, pag. 135: Marshall, An unpublisher translation by Ieremias Cacavelas of an Italian work describing the siege of Vienna in 1683.

2 Ms. citat pag. 205 şi urm.

Duminică, Iunie în 25, Dumitraşcu dădu o masă mare în onoarea ţarului. Masa fu în curţile domneşti, „în casa cea mare". Ruşilor le a plăcut foarte mult vinul de Cotnari, „încă mai bine le plăcea vinul cel cu pelin şi mulţi se mirau, cum spre partea lor nu se face vin cu pelin aşa bun". Şi ţarul a dat banchet, la care boerii moldoveni au băut „vin dela Franţuji". Luni împăratul a eşit fără de veste pe poarta dinspre grajduri, singur, pe jos; şi a mers, de s'a 'nchinat la Trei-Ierarhi. N'a vrut să stea în scaunul domnesc, cum l-a oferit mitropolitul Ghedeon, care era la slujbă. După serviciul divin, Petru s'a suit la trapezarea egumenului, aici veni şi curtea lui cu un povodnic, veni şi Dumitraşcu Vodă cu curtea lui şi au luat dulceaţă. Eşind de aici au trecut în revistă armata moldovenească, apoi au vizitat pe mitropolit; pe jos s'a dus, de s'a închinat la Golia şi apoi la Sf. Nicolae. Mănăstirea Golia a plăcut mai mult ţarului „zicînd că are trei feluri de meşteşuguri: ieşesc, grecesc şi moschicesc". [1]

Ţarul nu va mai avea mult timp să stea în Iaşi. Veştile dela Dunăre l-au grăbit spre tabăra dela Prut şi cu el va merge Dimitrie Cantemir. Astfel părăsea în 1711 Iaşii fără a mai reveni domnul, după care domn pămîntean se va vedea în oraşul vechei curţi domneşti tocmai după zavera din 1821. Această împrejurare măreşte şi mai mult preţul relaţiilor despre Iaşi în vremea Cantemireştilor.

Cronicarii, oricîte ştiri au despre petrecerea la Iaşi a ţarului Petru, stau încă subt impresia grelelor urmări ale dezastrului dela Stălineşti. Acelaşi Neculce povesteşte şi primblarea prin Iaşi a lui Mohamed IV cum „s'au coborît pe la Necoriţă" şi „s'au suit prin Tîrgul boilor şi au descălecat în cîmp subt saivan dela deal de Tîrgul boilor". Domnul de atunci, Duca, însoţea pe jos pe stăpînul, al cărui cal călca pe „bucăţi de atlazuri şi de tăfţi". Hogea a strigat din clopotniţa bisericii Sf. Niculae domnesc. [2]

Cronicarul n'avea răgazul sufletesc să lămurească deosebirea. Cutremurul politic din 1711 a fost prea mare. Urmările se vor constata şi în fizionomia reşedinţei domneşti. Iaşii subt domnii fanarioţi se vor resimţi de vremurile nouă, vremuri negre cu atmosfera de plumb numai a vieţii materiale.

---

1 Vezi Cronica lui Nicolae Costin în Kogălniceanu; Cronicile Romîniei. II, pag. 101—3; Neculce, ibidem, p. 315—6; N. Iorga, Istoria Romînilor prin călători, II, p. 94—95.

2 Cronica lui Neculce, loc. cit., pag. 98—9; cf. N. Iorga, un călător italian, etc, 24—25.